

EVA KOŽÁTKOVÁ: ROZHOVORY S MONSTREM
TEXT: TEREZA JINDROVÁ

Už jste někdy během hádky či diskuse použili argument typu „normální lidé to ale (na rozdíl od tebe) dělají tak a tak“? Navzdory tomu, že se vlastně jedná o argumentační faul, se k tomuto rétorickému manévru občas uchýlí většina z nás. Co ale ve skutečnosti takový výrok vyjadřuje? V první řadě to, co za „normální“, respektive žádoucí, považuje mluvčí. I v případě, že by se takový výrok zakládal na znalosti konkrétních statistik či faktů k dané problematice (což se v případě většiny spontánních mezilidských rozepří asi nestává), stále stojí za povšimnutí použití právě slova *normální*. Mohli bychom místo toho říct třeba „většina lidí to dělá takto“. Slovo „normální“ má ale zvláštní sílu – je totiž ze své podstaty vždy už hodnotící, *normativní*. Když tedy partnerovi/partnerce, dítěti či kolegyni/kolegovi říkáme něco jako „prosím tě, normální člověk by se choval takhle a ne takhle“, vyjadřujeme nejen to, co by podle nás dělala údajná většina, ale také to, co bychom si představovali, že by dotyčný *měl* udělat. Když naopak druhého chlácholíme větou „neboj se, to je přece normální“, snažíme se tím zpravidla legitimizovat nějaký čin nebo reakci, o níž paradoxně tušíme, že by se pozorovateli neznalému situace, mohla zdát nemístná či přehnaná. Samotný pojem „normality“ je tedy na jedné straně z podstaty relativní a kontextuální, ale přitom si ve svém použití nárokuje univerzální platnost. A tím je nebezpečný.

Normalita vs. jinakost

V domácích debatách o tom, jestli se má postel stlát tak či onak nebo jak se balí kufr a podobně, bývá použití argumentu o normalitě většinou víceméně neškodné. Přeneseme-li jej ale na celospolečenskou úroveň, má jeho zdánlivá „logika“ v mnoha případech dalekosáhlé a hluboké dopady na životy konkrétních lidí. Jak ve své knize *Imaginace jinakosti* popisuje Filip Herza, idea „normálnosti“, jež vychází z diskursů medicíny a statisticky, se stala kulturní autoritou i ideálem (nebo v horších případech vysloveně ideologií), o jehož dosažení či alespoň přiblížení

se k němu by člověk tak nějak měl usilovat.¹ Nastavení „obecně sdílených“ kritérií normalnosti se pak nevyhnutelně stává společenským a politickým nástrojem, který přispívá k disciplinaci, kontrole, udržení řádu či produktivity.

Herza se ve své knize soustředí zejména na to, jak se představy o normálnosti mohou ustavovat a posilovat prostřednictvím exotizace odlišnosti. Tato exotizace je založená na lidské fascinaci kuriozitou a „monstrozitou“, jež se tak dodnes stávají předmětem zábavy a „poučení“, jehož cílem je v důsledku utužovat právě kategorii normality. Druhou strategií, jak se ve společnosti uplatňuje normativní a opresivní efekt konceptu normalnosti, pak je tabuizace a stigmatizace „abnormálního“. A právě strach, zamítnutí či vytěsnění jsou druhem reakce na jinakost, o kterých prostřednictvím výstavy *Rozhovory s monstrem* uvažuje Eva Kořátková.

Kořátková se ve své tvorbě dlouhodobě věnuje² právě představám normality a institucionálních rámců, které ji spolu-konstituují a legitimizují. Zajímá se o související mechanismy (pře)výchovy a vzdělávání, stejně jako o podoby a příčiny sociálního vylučování. V projektu *Rozhovory s monstrem*, který vznikl přímo pro galerii MeetFactory v úzké kurátorské a produkční spolupráci, a kterému předcházela autorčin téměř dvouletý výzkum a sběr materiálů, se Kořátková zaměřuje konkrétně na jinakost tělesného, sensorického, neurologického či mentálního „postižení“.

Představa „postižení“ či „nezpůsobilosti“ je přímo založená na konceptu normalnosti. Jak psali v roce 2013 kurátoři výstavy *Postižení normalitou* (mezi nimiž byla i Kateřina Kolářová, odbornice na disability studies z katedry Genderových studií na

---

1 Filip Herza: *Imaginace jinakosti: Pražské přehlídky lidských kuriozit v 19. a 20. století*, Scriptorium, 2020.

2 Mezi projekty známé českému publiku můžeme v tomto kontextu zmínit např. výstavně-divadelní projekt *Dvouhlavý životopisec a muzeum představ / Justiční vražda Jakoba Mohra*, který Kořátková uvedla v roce 2015 v kulturním prostoru Prádelny v areálu Psychiatrické léčebny v Bohnicích; nebo loňskou výstavu *Otevření ryby (hodiny akvakultury)* v galerii OFF/Format v Brně.

FHS UK, která se podílí také na doprovodných výstupech k výstavě *Rozhovory s monstrem*): „Pojem „postižení“ předpokládá určitou už ustálenou, kodifikovanou a institucionalizovanou představu o tom, co je „normální“. Tato představa nás vede k rozlišování na základě jinakosti, jehož výsledkem je vytváření menšin a jejich případná diskriminace či společenské vyloučení.“³ Kolářová v antologii *Jinakost-Postižení-Kritika: Společenské konstrukty nezpůsobilosti a hendikepu* také objasňuje možný společensko-kritický výklad konceptu „postižení“, s nímž se mj. identifikuje řada lidí spíše než s (v češtině už poněkud neutralizovaným) anglicismem „hendikepovaný“: „Pojmem „postižení“ se zde neodkazuje, jak je obvyklé, k jinakosti těla či mysli, nýbrž ke společenským mechanismům vylučování a stigmatizace, postihujícím osoby, jejichž tělesnost a intelekt neodpovídají domněle univerzálně platným a zdánlivě přirozeným parametrům normality.“ Kolářová dále dodává: „Ne/způsobilost a „postižení“ nejsou prostými faktickými popisy tělesných, smyslových, intelektuálních a psychických dispozic a charakteristik, ale jedná se o abstraktní a analytickou kategorii popisující a rozkrývající způsoby sociální diferenciací a hierarchizace.“⁴ K tomuto společensky kritickému pojetí významu slova „postižení“ se hlásíme i my, pakliže jej používáme v kontextu výstavy *Rozhovory s monstrem*. Současně je třeba mít na paměti, že označení „lidé s postižením“ je stále stigmatizační, protože nadále utvrzuje vydělování lidí na základě odlišností.⁵

---

3 <https://www.dox.cz/program/postizeni-normalitou>

4 Kateřina Kolářová: *Disability Studies: Jiný pohled na postižení*, in: *Jinakost-Postižení-Kritika: Společenské konstrukty nezpůsobilosti a hendikepu*, Kateřina Kolářová (ed.), Sociologické nakladatelství, Praha, 2012, s. 11 a s. 17.

5 Označení „znevýhodnění“ je v kontextu českého jazyka možná o něco vhodnější, jelikož jasněji indikuje strukturální povahu oněch znevýhodnění, kterým tito lidé musí čelit. Jak upozorňuje Kolářová, důsledná formulace by však musela znít např. „znevýhodnění představami normality a povinné zdatnosti“.

Mluvící a mlčící hlavy

Také Kořátková se vymezuje vůči představě „přirozené“ duality normálního a abnormálního a snaží se tato schémata ve své tvorbě narušovat prostřednictvím empatie a imaginace. Jako případová studie pro uvažování o těchto tématech jí tentokrát na výstavě *Rozhovory s monstrem* slouží materiály vztahující se k relativně nedávným případům, kdy se obyvatelé několika českých obcí ohradili vůči projektům stavby chráněného bydlení.

V první části galerie vytvořila Kořátková spolu s architektem výstavy Dominikem Langem prostředí připomínající právě nedokončenou stavbu takového chráněného bydlení. Na staveništi se setkáváme s postavami, jež reprezentují reálné i smyšlené (ale možné) aktéry oněch výše zmíněných „kauz“: starostku, hejtmana, architekta, předsedkyni petičního výboru, ředitele neziskovky poskytující domov znevýhodněným, ženu podporující začlenění znevýhodněných do jejich města i muže, který se vzniku chráněného bydlení na vedlejším pozemku agresivně brání. Kořátková použila pro scénář této zvukové hry koláž skutečných výpovědí zastupitelů i občanů převzaté z médií, doplnila je ale v několika případech o fiktivní promluvy architekta plánované stavby a postavu nazvanou Strach dítěte.

Audiohra, jež je řešená jako prostorová zvuková instalace, ve které promlouvají jednotlivé obří textilní hlavy, se postupně cyklí, argumenty se opakují a během poslechu tak nakonec vystupuje na povrch především nedorozumění a nedořešenost celé kauzy. Samotné „staveniště“ dotváří – především díky množství nesmyslných detailů – pocit absurdity či bezvýchodnosti. Kromě zbytnělých hlav mluvčích na nás sem tam vykuknou i zplihlé, mlčící hlavy. Představují potenciální klientky a klienty plánovaného bydlení, kteří v celém případě figuruji v podstatě jako loutky – ať už jako obávaní „strašáci“ nebo jako „potřební“, kterých je třeba se zastat. K vyjádření jejich názorů a potřeb jim ale během dlouhých jednání i mediálních výstupů nikdo prostor nedal. A tak zůstávají mlčící i tady...

Kde dřímá monstrum?

Další část výstavy je setmělá, připomíná jeskyni nebo sklepení. Na protější straně ve tmě odpočívá chapadlovité monstrum. Samo o sobě má daleko k děsivosti – naopak poskytuje návštěvníkům výstavy možnost se zavrtat do jeho měkkých chapadel a poslouchat. Úzkost se ale dostavuje, když nasloucháme jeho vyprávění. Dozvídáme se příběhy skutečných lidí i fiktivních postav, které promlouvají o prožité diskriminaci, šikaně a znesvéprávňování.

Jejich zkušenosti se dotýkají chování úřadů a ústavů, moci i zvládnutí lékařské diagnózy, problémů pracovního trhu, vylučování z kolektivu, výsměchu či (ne)možnosti bydlet ve svém a osamostatnit se. Jednou z příčin jejich příkoří je právě strach ostatních – oné iluzorní většiny – z odlišnosti. Proto význam slova monstrum v názvu výstavy Kořátková záměrně přesměrovává od hanlivých konotací s tradičním chápáním „monstrozity“ jako odlišnosti⁶ a představuje nám zde naopak Sociální monstrum, které se živí iracionálními a společnost prostupujícími obavami z jiného a neznámého, snahou se vůči tomuto jinému vybavit obrannými mechanismy a vytěsnit jej na okraj.

Jak popisuje sama Kořátková: *„Sociální monstrum je ztělesněním našich naučených obav a strachů. Roste, čím víc rostou nerovnosti a útlak, je kolektivním tělem našich emocí. Ve výstavě vypráví, protože nemůže přestat. Má tam svůj pelech, v noci se možná prochází městem a vrací se vždy o něco větší. Mluví o tom, jaké to je, když vás označují jako jiné a jaké nečekané podoby na sebe může vzít strach z neznámého. Naše společnost je postavena na nerovnosti a vyčleňování. Od dětství je v nás cíleně budován strach z jiného, neznámého. Na odlišnost není čas, pro systém představuje hrozbu. To, co je jiné je často označováno jako nefunkční, neúplné nebo nemocné; jako něco, co potřebuje opravu nebo vyřazení z chodu. Odlišný pohyb, gesto nebo zvuk je okamžitě diagnostikován, korigován, léčen. Imaginace je tolerována pouze*

---

6 Nechvalným příkladem takového chápání byla například pouťová „obludária“ neboli freak shows.

jako prostředek snění, ne jako nástroj změny. Jsme učeni jedněm příběhům, zatímco jiné jsou umlčovány, mazány.“

Koťátková tak upozorňuje nejen na otevřenou negaci odlišnosti, která se může projevovat aktivními urážkami stejně jako pasivní ignorací⁷. Všimá si i problematické povahy snah o korekci nebo zmírnění odlišností. Na mocenskou povahu medicíny a potenciální stigmatizaci skrze diagnózu poukazuje často také Kateřina Kolářová: *“Vyloučení a dohled vystřídaly „režimy léčby a pomoci“ [...] „Zrození kliniky“ předznamenalo zapojení medicíny do snu o normalitě a ustavilo medicínský diskurs jako jeden z hlavních diskursů, který má napříště moc nad obsahem pojmu „normalita“ a tím i nad individuálním tělem a myslí. [...] Režimy léčby a charitativní pomoci mohly být osvícensky motivanou snahou jinakost začlenit, paradoxně ale, položily základ mocenským strukturám, které vedou k opětovnému vyloučení „postižených“, abnormálních a odlišných – tentokrát se ovšem vyloučení odehrává skrze shluk rehabilitačních, pedagogických a terapeutických praktik.“⁸*

Spleť společenských konstruktů a předsudků, které vedou či napomáhají tomu, že jedni jsou považováni za plnoprávné občany a jiní jsou znesvépravňováni, je komplexním polem, jehož zkoumání se věnují právě disability studies, zároveň ale také mnohé občanské iniciativy a aktivisté nebo právě umělkyně a umělci. Samotnou Koťátkovou v tomto ohledu zajímá mimo jiné problematika výchovy dětí i potenciál právě v dětském věku podporovat pozitivní vnímání vzájemné odlišnosti.

---

7 Odlišným projevem objektifikace jinakosti, jež je méně zřetelný a pro mnoho lidí přijatelný, je snaha znevýhodněné heroizovat: *„Zbavit se negativních přídomek nestačí – i zdánlivě pozitivní hodnocení totiž utvrzují a reprodukují stigma alterity. Obdivné vzhlížení k „postiženým“ jako hrdinům a hrdinkám, kteří neúnavně překonávají svůj osud, je druhou tváří abjekce a jistoty, že „postižení“ nejsme my. Oba typy stereotypu, negativní stejně jako pozitivní, stigmatizují a napomáhají útlaku.“* – K. Kolářová: *Disability Studies: Jiný pohled na postižení*, s. 14.

8 Kateřina Kolářová: *Disability Studies: Jiný pohled na postižení*, s. 23 a s. 25.

Není náhodou, že specifickou postavu v rámci příběhu stavby chráněného bydlení představuje v pojetí Kořátkové Strach dítěte – tedy nikoli dítě samo, ale element strachu, který si dítě osvojuje na základě reakcí a argumentů dospělých. Kořátková tak opět upozorňuje na mechanismy, které vedou k osvojování či pasivnímu přejímání našich postojů. V diskusích, které na téma stavby chráněného bydlení v českých obcích reálně zaznívaly, se totiž ze strany odpůrců objevoval zvláště silně argument založený na představě, že právě děti by neměly být vystaveny kontaktu s lidmi, kteří se nějak odlišují.

Redakce imaginace

Kořátková naopak vnímá dětskou „nepředpojatost“ (kterou si však zároveň nesmíme idealizovat, protože k její „kontaminaci“ sociálními vzorci dochází už od nejuťtlejšího věku) jako potencialitu, která je otevřená radikalitě imaginace a empatie. Právě proto je třetí část výstavy koncipována jako společný prostor určený setkávání, diskusi a tvorbě.

Světlá místnost s obřími textilními novinami na stěnách a uprostřed s velkým stolem, jehož výška je uzpůsobena především dětskému návštěvníkovi, představuje „Redakci imaginace“. Pro tvorbu Evy Kořátkové je klíčové, že vedle kritičnosti v ní má svoje nazastupitelné místo také pozitivní přístup. Pozorný posluchač si povšimne, že už ve vyprávění monstra občas zazněly snové příběhy – snění o něčem lepším. Právě imaginace má podle Kořátkové emancipační potenciál, a proto je třetí výstavní instalace připravená k tomu, aby si zde děti, ale i jiné skupiny návštěvníků mohly společně představovat změnu a vize lepšího světa, ale i to, jak ho společně doopravdy vytvořit. Skutečnost, že tato místnost představuje právě redakci, symbolicky naznačuje také ambici přepsat narativ nepochopení a odmítnutí, který vykresluje audiohra v první místnosti. Místo vyhýbavých, sebe-ospravedlňujících nebo vysloveně nepřátelských vyjádření, která se v souvislosti s oněmi kauzami prohnala médii, poskytuje Kořátková na obřích stránkách svých textilních novin prostor pro nová vyprávění. Vyprávění o pochopení a o přijetí. Výstavu *Rozhovory s monstrem* bychom tedy neměli vnímat jako místo tiché kontemplace již hotového, do sebe

uzavřeného „estetického objektu“ tvořeného jednotlivými instalacemi, ale jako jako prostor k aktivizaci publika – prostor vybízející jak ke kritickému uvažování, tak k zapojení představivosti, a také k potkávání dalších lidí a rozhovoru s nimi. Rozhovory s naším *Sociálním monstrem* mají představovat pouhý začátek.⁹

Momentem, který Evu Kořátkovou při studiu diskusí okolo oněch „problematických“ staveb obzvlášť zaujal, bylo spojení „strach z neznámého“. Toto spojení totiž z různých stran zaznívalo opakovaně. Někteří odpůrci stavby se odvolávali na to, že je přirozené mít obavy z toho, co neznáme.

Tento aspekt částečně odkazuje také k nedostatečné komunikaci a diskusi mezi jednotlivými zainteresovanými stranami (kraj, obec) a především ve směru od zastupitelských orgánů k obyvatelům, kteří se měli stát budoucími sousedy lidí s „postižením“. V tomto ohledu je do určité míry ona obava z neznámého pochopitelná a lepší komunikace, edukace a větší transparency by v daných případech snad mohly alespoň částečně zmírnit negativní reakce. Na tomto místě je tedy také podstatné zdůraznit, že v celém projektu *Rozhovory s monstrem* nejde o pranýřování konkrétních lidí, jakkoli někteří zjevně špatně naložili se zodpovědností plynoucí z jejich funkce a někteří jiní se neostýchali vyjádřit až nenávistným způsobem. I proto v rámci výstavy nezazníávají konkrétní jména lidí ani míst. Osobní zodpovědnost je jedna věc (a stejně tak jako nechce výstava pranýřovat, rozhodně nechce ani bagatelizovat nebo omlouvat tuto osobní zodpovědnost), ještě závažnější je se v dlouhodobém

---

9 Na tomto místě můžeme podotknout, že výstava uzavřená několik měsíců z důvodu pandemie veřejnosti je paradoxně sama jakýmsi mementem o přístupnosti. To, co většinová společnost považuje běžně za samozřejmost – tedy například možnost navštívit svobodně kdykoli výstavní prostory, se kvůli pandemii Covid-19 stalo pro většinu veřejnosti (s výjimkou profesionálů a recenzentů) nemožné. Současná situace je tak svého druhu připomínkou nepřístupnosti nebo špatné přístupnosti a nepřipravenosti kulturních institucí, které jsou skupiny lidí s různým typem znevýhodnění vystaveny běžně. Dnešní stav tak snad alespoň institucím může pomoci tyto problémy zviditelnit a intenzivněji promýšlet, jak je překonávat.

a širším kontextu zamýšlet nad celospolečenskými mechanismy, které naši reakci v takovýchto situacích utvářejí či ovlivňují.

Když v těchto kauzách mluvili jejich protagonisté o „strachu z neznámého“, měli tímto neznámým na mysli samozřejmě ony „postižené“ klienty, kteří se měli stát jejich sousedy; tím neznámým byla ale také vidina samotného soužití s nimi, v jejich těsné blízkosti. Takový přístup je však bohužel z povahy zacyklený do sebe. Představují-li pro nás projevy lidské odlišnosti něco neznámého a z této neznámosti pociťujeme úzkost, odmítáním kontaktu se pouze utvrzujeme ve svých obavách a předsudcích. Budeme-li ale tyto obavy zkoumat opravdu pozorně, můžeme si uvědomit, že nejsou způsobeny samotnou odlišností v nějakém absolutním slova smyslu, ale právě principiální nemožností skutečně striktně určit hranice oné odlišnosti (stejně jako hranice „normality“). Právě nejasnost těchto hranic vyvolává úzkost, protože je připomínkou křehkosti a nedokonalosti nás všech – i těch kteří nějakým způsobem lépe odpovídají stávajícím představám, normám a statistikám o „normalitě“. Pokud si tyto příčiny strachu z odlišnosti začneme připouštět a spolu s nimi začneme přehodnocovat imperativ způsobilosti, může to být ve výsledku osvobozující proces.

Jak píše Kateřina Kolářová: *„Požadavek na nepřetržitě dokládání subjektivní „způsobilé“ identity si vynucuje, aby každý subjekt odvrhoval tělesnou jinakost a distancoval se od jakéhokoliv náznaku selhání. Ideologií zdatnosti vynucené odmítání „postižení“ je zraňující právě proto, že nutí k distancování namísto k rozeznání podobnosti a vzájemných závislostí, která zdánlivě zdatná těla nutně svazují s tělesností a myslí nezpůsobilou, dysfunkční, „postiženou“.* [...] *Identitu zdatného, schopného a způsobilého subjektu je nutné neustále performativně ustavovat, opakovaně a donekonečna naplňovat. Přesto zůstává způsobilost nesplnitelným a trvale neudržitelným cílem – nakonec nás, proklamovaně nepostižené a způsobilé, naše tělesnost či racionalita zradí, a to nejenom pro lidskou smrtelnost, ale také proto, že normativní nároky ideologie zdraví a způsobilosti jsou z podstaty nedosažitelné a zraňující.“*¹⁰

---

10 K. Kolářová: *Disability Studies: Jiný pohled na postižení*, s. 22.

Právě proto v sobě spojení „strach z neznámého“ skrývá i jednu z možných odpovědí na problém vyloučení: když nebudeme odlišnost vykazovat na okraj, do úzce vymezených zón, ale bude ve společnosti naopak stále víc zpřítomňována, bude se zmenšovat i strach z ní a jak o tom sní Kořátková. Sociální monstrum přestane růst a naopak se bude zmenšovat – až z něj snad nakonec zbude jen maličké monštríčko, jaké najdeme na výstavě v Redakci imaginace. Možná pak začneme odlišnost vnímat víc jako základní lidskou přirozenost, která by neměla sloužit ke vzájemnému vymezování, ale která nás naopak všechny obohacuje.

***

Doslov: Poznávat jinak, poznávat jinakost

Výstava *Rozhovory s monstrem* je součástí dlouhodobé dramaturgické linie Galerie MeetFactory nazvané *Jiné poznání* a do tohoto kontextu zapadá na více úrovních. Je to samozřejmě samotné téma jinakosti, které vyvstává v diskusi o normalitě. Jak podotýká Kolářová, obavy, které blízkost mentální odlišnosti vzbuzuje a které se opakovaně projevují například právě v nesouhlasu jednotlivých komunit s umístěním ústavu pro „postižené“ v jejich městě, jsou „projevem úzkostného odmítání možnosti, že by se zdravý, racionálně uvažující, soběstačný a autonomní subjekt – což je osvícenská představa jedince, s níž se většina z nás ztotožňuje – mohl nějak podobat opaku této představy. [...] Být zdravým, zdatným, způsobilým, a tedy „normálním“, se stalo nezpochybněným předpokladem naplněného života moderního člověka i podmínkou uznání jeho občanského statusu a lidství. [...] Jestliže se moderní společnost silně identifikuje s představou vědeckého a technologického pokroku a schopností napravovat nedostatky přírody, pak se nevléčitelné tělo stává urážkou moci moderní medicíny a technologie a „postižení“ protipólem progresivnosti a rozvoje. [...] Způsobilost subjektu se přitom odvíjí od schopnosti dostát nárokům kladeným na „zodpovědného občana“ a od co nejefektivnějšího fungování v rámci kapitalistické směny.“¹¹

Projekt *Jiné poznání* se soustředí právě na ty oblasti a způsoby poznání, vědění a tvorby světového názoru, které nějak přesahují osvícenské

---

11 K. Kolářová: *Disability Studies: Jiný pohled na postižení*, s. 12, s. 17 a s. 23.

či obecně racionalistické pojetí epistemologie, jemuž v naší době a kultuře (evropské/moderní) zpravidla straníme, respektive již straní převládající společenské systémy a hierarchie jako kapitalismus či patriarchát. Hlavními protagonisty tohoto dominantně uznávaného epistemologického modelu založeného na racionalitě jsou pak přírodní vědy. Tato tradice západního myšlení je bohužel zároveň spojená s mocenskými strukturami postavenými na útlaku (kolonialismus, patriarchát) či extraktivismu, což přispívá k sociálním, ekonomickým a ekologickým problémům globální současnosti. V jednotlivých výstavách cyklu *Jiné poznání* se tak snažíme ohledávat alternativy k dominantnímu racionalistickému modelu poznání. Cílem přitom samozřejmě není rozum a vědu diskvalifikovat, ale spíše poukazovat na širší rámce našeho bytí ve světě. V každodenním životě totiž pozorujeme mnoho jiných způsobů poznání nebo tvorby světového názoru. „Ne-rationální“ poznání může být založené na emocích, bezprostředním prožitku, víře, spekulacích, imaginaci atd., a zpravidla se vymyká obecně uznávaným normám nebo pojmenování, klasifikaci či průkaznosti. Právě tvořivá síla imaginace a emocionálně afektivní působení empatie poskytují podle Evy Kořátkové způsoby jak se na svět dívat a chovat se v něm jinak, nově, jak vystupovat ze škatulek, posudků či diagnóz, které mohou být nesmírně reduktivní a omezující.

Výstava *Rozhovory s monstrem* se zároveň v prostředí galerie a uměleckého provozu jako takového odkazuje na poznání a diskurz již několikrát zmiňovaného oboru disability studies, které „se opírají o registr otázek obecně humanitního a sociálně vědního výzkumu a nabízejí alternativu k dominantnímu vědění, které tělesnou a mentální jinakost především patologizuje, medikalizuje, disciplinuje a individualizuje a zbavuje ji tak sociokulturních souvislostí. Disability studies naopak identifikují a analyzují vztahy znevýhodnění a nadvlády, a přispívají tak k sociální změně. [...] Od individuálních „jinakostí“ obracejí disability studies pozornost k jejich společenským, politickým a kulturním interpretacím a způsobům, jakými se v moderní společnosti kategorie ne/způsobivosti stává strategicky důležitým prostředkem uspořádání a ovládnutí nejenom „postižených“, ale celé společnosti.“¹²

---

12 K. Kolářová: *Disability Studies: Jiný pohled na postižení*, s. 15.

Pokud chceme poznávat jinakost a zároveň poznávat jinak, může nám právě propojování odlišných sfér – jako je třeba umění na jedné straně a akademický výzkum na druhé – otevírat nečekané perspektivy a nebo se produktivně doplňovat. V každém případě je ale potřeba si především zachovávat duševní otevřenost a kultivovat v sobě citlivost vůči sobě navzájem a okolnímu světu vůbec. To „jiné“, které můžeme poznávat – nebo se o to alespoň pokoušet – je koneckonců všude kolem nás; svět, v němž žijeme je jím utvářen stejně jako my sami, protože jinakost je tvořivý princip života, nikoli výjimka nebo odchylka.